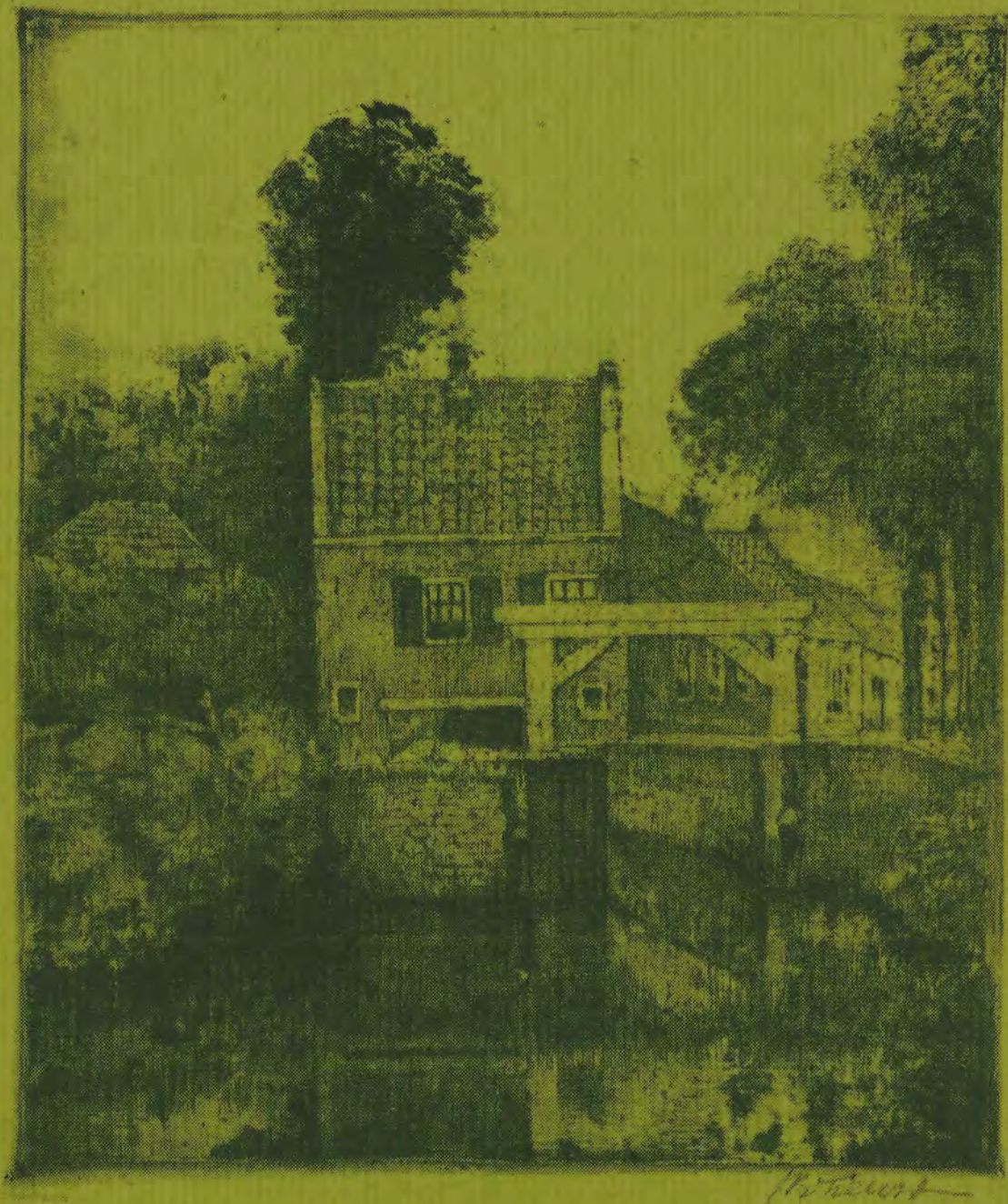

Historische Kring Maarssen

WILT U

- een huis, bungalow, flat of boerderij kopen of verkopen?
- een taxatie laten verrichten door beëdigde taxateurs?
- een passende verzekering sluiten?
- een financiering of hypotheek nemen?
- of alleen een persoonlijk advies over deze zaken?

UW MAKELAAR

UW ASSURANTIE ADVISEUR

Sinds 1935 in Maarssen, Raadhuisstraat 21-a, tel.: 03465-64644
Sinds 1976 in Maarssenbroek, Duivenkamp 739, tel.: 03465-67791

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: Drs D.Dekker, voorzitter, J.H.Sagel, secretaris, Schokkingstraat 17, 3601 XK Maarssen, tel.: 03465-61457, N.van Tricht, penningmeester, giro: 2907376, Mevr. A.H.Hogenhout-Hofman, Mevr.S.W.Talen-Stooker, A.de Zwart, Mevr.J.G.Zwijns-Brink.

Redactie: J.N.Servaas, D.Dekker en A.de Zwart. Redactie-administratie: J.F.Besier, Kemperstraat 2, 3601 WK Maarssen.

8e Jaargang no. 2, augustus 1981 Het orgaan verschijnt 4 x per jaar.

Kringnieuws

1. Filmavond

Op dinsdag 13 oktober '81 zal de heer Jan J.van Dijk in de Open Hof weer een Maarsse film voor ons vertonen. Aanvang 20.00 uur.

Het betreft ditmaal niet de film 'De Verenigde Zangers' uit 1951 welke wij U op onze laatste jaarvergadering konden laten zien maar een soortgelijke film die in 1961 werd opgenomen. Ook deze film bevat weer heel wat aardige beelden van kinderen op diverse scholen, het verenigingsleven en tevens wat opnamen van Maarssen zoals b.v. van het toen nog erg nieuwe Pieter de Hooghplein met zijn winkels en markt.

Hoewel pas twintig jaar oud, toont ook deze film duidelijk aan dat historie erg dichtbij kan zijn.

2. Coördinatie onderzoek

Soms blijken leden bezig te zijn met het verzamelen van gegevens voor het maken van een artikel voor het Periodiek, het uitzoeken van hun familiegegevens of hebben ze voor zichzelf of anderen interesse in bepaalde zaken. Hierdoor kan het gebeuren dat meer personen zonder het van elkaar te weten met dezelfde problemen zitten en daardoor dubbel werk verrichten. Om deze problemen in de toekomst zoveel mogelijk te vermijden, heeft het bestuur gemeend er goed aan te doen een lijst aan te leggen van onderwerpen waarvan mensen gemeld hebben dat ze er mee doende zijn.

Een ieder die zelf ergens aan wil gaan beginnen, kan dan ook makkelijk via deze lijst te weten komen of er al aan dat onderwerp wordt en zo ja door wie. Dan kan men wellicht samen verder werken of reeds vergaarde gegevens uitwisselen. Voor inlichtingen over en aanmeldingen voor deze lijst kan men schrijven of bellen met de coördinator onderzoek de heer A.de Zwart, Nic.Maesstraat 21, 3601 DP Maarssen, telefoon: 62038.

3. Contributie 1981

Van de penningmeester hoorden wij dat sommige leden hun contributie voor 1981 nog niet hebben betaald. Wij verzoeken hen vriendelijk dit alsnog spoedig te doen met de hiervoor toegestuurde acceptgirokaart of door het verschuldigde bedrag van f 15,00 te storten op de postgirorekening van de Historische Kring Maarssen te Maarssen no.: **29 07 376**.

4. Herdruk jaargang 1

De herdruk van de eerste jaargang van het Periodiek, waartoe op de jaarvergadering werd besloten, is thans gereed. De betreffende drie nummers zijn nu dus gebundeld in één omslag weer verkrijgbaar. De prijs bedraagt slechts f 8,75 per stuk, excl. verzendkosten voor bestellers van buiten de gemeente Maarssen.

Bestellen bij de secretaris, de heer Sagel, Schokkingstraat 17, 3601 XK Maarssen, telefoon: 03465-61457.

5. Slot Zuylen

Bij de belangrijke restauraties welke op dit moment aan het kasteel worden uitgevoerd is gebleken dat het slot ouder moet zijn dan tot nu toe werd aangenomen. Door recente metselwerkfondsten in de tijdelijk drooggelegde slotgracht heeft men kunnen vaststellen dat het oorspronkelijke kasteel omstreeks 1260 gebouwd moet zijn. Verder werd kortgeleden bekend dat er een Vereniging Vrienden van het Museum Slot Zuylen is opgericht. Deze vereniging heeft tot doel meer bekendheid te geven aan het museum slot Zuylen en culturele evenementen en andere activiteiten in het slot te gaan organiseren. Voor aanmelden als lid of donateur c.q. informatie over de vereniging 'Vrienden van Zuylen' is het adres: Tournooiveld 2, 3611 AS Oud-Zuilen.

J.H.Sagel.

Doornburgh en de Emmaus Priorij

Zaterdag 25 april hebben zeventig leden van de Historische Kring, verdeeld over twee groepen, een bezoek gebracht aan Doornburgh. Gelukkig kunnen de leden die zich te laat voor deze excursie hebben gemeld, in het najaar alsnog zo'n bezoek brengen, want deze historische, kunstzinnige verkenning mogen ze niet missen.

De hartelijke ontvangst, het deskundig commentaar van zuster Hildegardis en zuster Willibrordus en de serene sfeer in en rondom het oude landhuis vergrooten het genoegen bij het beschouwen van het interieur van Doornburgh en van de Priorij. Aanvankelijk dachten we, na het vele wat het historische Doornburgh ons had laten zien, dat het bezoek aan de Priorij niet meer dan een toefgift zou zijn. Toen we later het klooster weer verlieten, wisten we beter. Hoe imponerend kan soberheid zijn, vooral in contrast met de gecreëerde monumentale ruimten in het klooster. Hoe boeiend speelt het licht dat door de kleine, hoog aangebrachte ramen naar binnen komt met de strakke lijnen in de gangen.

Gewend aan de vloeiende overgang van de achttiende eeuwse Herengracht naar de oude landhuizen aan de Vecht, leek ons eertijds elke nieuwbouw tussen die twee een monstium, ook van een klooster. De verantwoor-

de keuze bij de plaatsbepaling van de priorij bracht daarna enige verzoening. Na een proces van gewinning startte enige jaren geleden de nieuwbouw van huizen achter Raadhoven, de eeuwenoude buurman van Doornburgh. Protesten tegen deze bouw bleven zwak!

Vele oude buitenverblijven aan de Vecht hebben in de loop der jaren moeten toestaan, dat nieuwe bewoners, om welke reden dan ook, het interieur grondig gingen veranderen, zodat van de oorspronkelijke indeling in kamers niet veel overbleef. Vooral plafonds, schouwen, deuren en trappen moesten het daarbij ontgelden.

In dit opzicht is Doornburgh goed af met zijn huidige bewoonsters. Natuurlijk moest het met zijn tijd mee en aanvaarden dat het niet meer als buitenverblijf kan functioneren. Verwarming, verlichting en sanitair werden aangepast aan de eisen des tijds. Maar daar bleef het ook bij en Doornburgh vreest nu nog slechts zijn oude vijanden, waaronder de boktor en de sluipwesp. Vooral de larven van die kever, de boktor, kunnen met hun scherpe kaken door het hardste hout heen knagen. Ze malen het hout fijn, zodat het geschikt wordt voor voedsel. Bij ons bezoek zagen we het resultaat van hun werk.

Doornburgh mag zich gelukkig prijzen, dat ze ook tegen dit gevaar beschermd wordt door de waakzaamheid van zijn kunstminnende bewoonsters, de Kanunnikessen van het Heilig Graf, onze gastvrouwen op zaterdag 25 april 1981.

D.D.

De grenzen van Maarssen

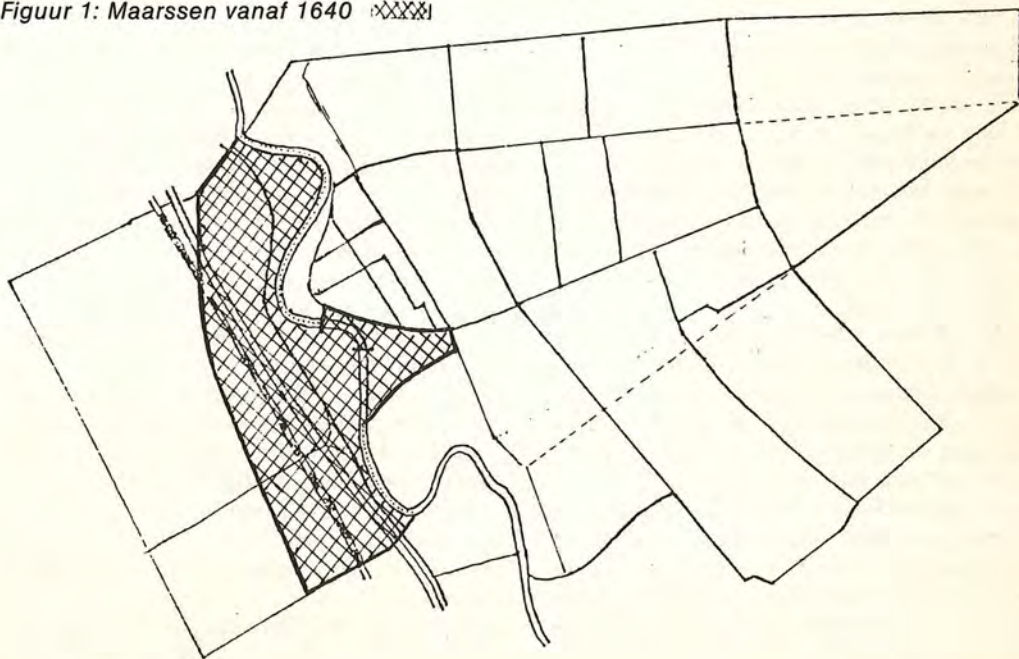
Door de berichten over de gemeentelijke herindeling, waarbij de grenzen van Maarssen gewijzigd zullen worden, werd mijn nieuwsgierigheid geprikkeld en wilde ik te weten komen hoe de bestaande grenzen zijn ontstaan. Dat Maarssen vroeger kleiner is geweest, bewijzen de borden die de bebouwde kom aangeven en bijvoorbeeld als opschrift dragen: 'Tienhoven, gemeente Maarssen'. Je staat er in feite nooit bij stil, maar dit is het bewijs dat Maarssen nabij gelegen gemeenten of delen ervan eens heeft geannexeerd.

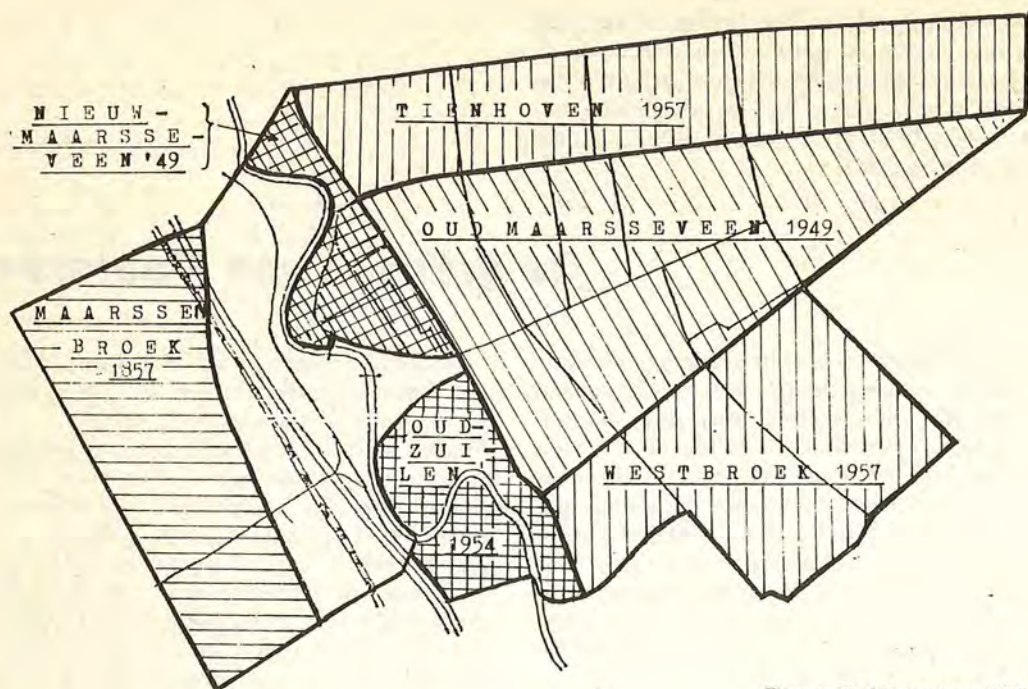
Het onderzoekje naar het ontstaan van de huidige gemeentegrens komt o.a. neer op het opnieuw rangschikken van de gegevens die reeds eerder in het periodiek zijn verschenen.

Het is me in de weinige tijd die ik hieraan kon besteden niet gelukt om veel nieuwe punten aan de reeds bestaande toe te voegen.

De plek waar nu het (oude) dorp is gelegen hoorde vroeger toe aan de bisschop. Het allergrootste deel aan de kerk van Munster. Nadat bisschop Balderik teruggekeerd was naar Utrecht - zijn voorgangers waren gevlucht voor de Noormannen - liet hij in 930 een lijst opmaken van zijn bezittingen. Hierop komt ook 'Maersen' voor, maar uit niets blijkt of het hier gaat om een stuk grond of een nederzetting. Gezien echter de geologische opbouw van dit landschap, alsmede de onveiligheid langs de Vecht, die door de Noormannen regelmatig als vaarweg werd benut

Figuur 1: Maarssen vanaf 1640 XXXX

Figuur 2: Maarsse 1981

(1007 laatst bekende tocht over de Vecht naar Utrecht) zullen hier nauwelijks mensen hebben gewoond. De eersten die zich hier gevestigd zullen hebben, kunnen vissers en/of jagers zijn geweest, die op de hogere oeverwallen een min of meer drogere plaats vonden om te wonen.

Na de Noormannentijd begint de bisschop met de stichting van een aantal kastelen, waarvan het kasteel Abcoude en het Huis ter Meer voor ons wel de bekendste zijn. Hierdoor werd de weg langs de Vecht, maar ook de weg over de Vecht beschermd. Voor Maarsse werd Hemericus van der Meer beleend met een stuk grond, waarop ± 1083 het slot te Maarsse verrees. Hoe groot het stuk grond is geweest, is niet bekend, daar de leenboeken pas vanaf 1390 bewaard gebleven zijn. Rondom dit kasteel verrijzen hofsteden en huizen, eerst langs de westelijke oever van de Vecht (hoe klei- of zandrug) tot Bolenstein, later ook aan de rechterrivieroever. De groei van het dorp Maarsse gaat zeer langzaam, want uit een belastinglijst van 1517 weten we dat er dan pas 33 huizen staan. Een tweede moeilijkheid om de grootte van het bezit van de Heren van ter Meer vast te stellen, is gelegen

in het feit dat de grenzen van stukken land worden aangeduid met namen die nu niet meer worden gebruikt en daardoor moeilijk zijn te achterhalen. Zo geeft een van de charters als grens van een stuk land aan 'streckende van de Vecht tot aan de Steenweg bij de kerk'.

Mijn theorie is nu dat de Steenweg liep van het kasteel naar de Vecht zodat de Heren niet door modder hoefden te lopen. We denken dan onwillekeurig aan de Binnenweg-Kerkweg, die vroeger Oude Kleidijk heette en dat waarschijnlijk niet voor niets. Wel kunnen we uit de erfpachtbrieven te weten komen, dat de stukken land die werden beleend ook in het tegenwoordige Maarssebroek en in Maarsseveen hebben gelegen.

In 1174 verkreeg ridder Herman van Maarsse - waarschijnlijk een bewoner van het Huis ter Meer - de Looydijk in leen, waardoor het Maarsse gebied een flink stuk groter werd. De hier genoemde Looydijk is niet dezelfde als de nog bestaande, maar is de huidige Zogweteringlaan, vanwaaruit de vervening is begonnen.

In 1243 verkoopt Herman van Maarsse een deel van deze Looydijk aan de Pieterskerk te

Utrecht. Het stuk heeft een lengte van 10 hoeven (Decem mansi) dat is 10 maal $\pm$ 100 m oftewel $\pm$ 1 km en loopt van de Machinekade tot de grens met Breukelen. De vervening vanuit de Zogwetering in oostelijke richting gaat vrij snel, want al in $\pm$ 1450 horen we van het dorpje Tienhoven spreken, terwijl Maarsseveen in $\pm$ 1480 wordt genoemd. Dit laatste deel hoorde bij Maarssen.

Behalve groei is er zo nu en dan ook sprake van inkrimping van de oppervlakte. Zo wordt in 1407 na de dood van Frederik van der Meer zijn zoon Johan beleend met het huis te Maarssen, 12 morgen land, een hofstede bij de kerk en een hoeve land bij Otterspoorbroek, terwijl Maarssenbroek wordt beleend aan een broer van Frederik en wel Jan van der Meer Johansz., die daardoor Heer van Maarssenbroek wordt.

Een tweede flinke aderlating vindt plaats in 1640, doordat Johan Huydecoper dat deel van Maarssen koopt waarin hij zelf reeds een huis bezit alsmede Maarsseveen. Maarssen verliest dus het deel ten oosten van de Vecht en ten noorden van de Nassaustraat (zie figuur 1), resp. Oud en Nieuw Maarsseveen genoemd, waarbij Nieuw Maarsseveen onderverdeeld werd in Goudesteyn (de grond tussen Kaatsbaan, Vecht en Diependaalsedijk) en Diependaal. Het is misschien goed nog even te herinneren aan het feit dat de nieuwe grens tussen Maarssen en Maarsseveen precies door de Kaatsbaan en de Nassaustraat liep.

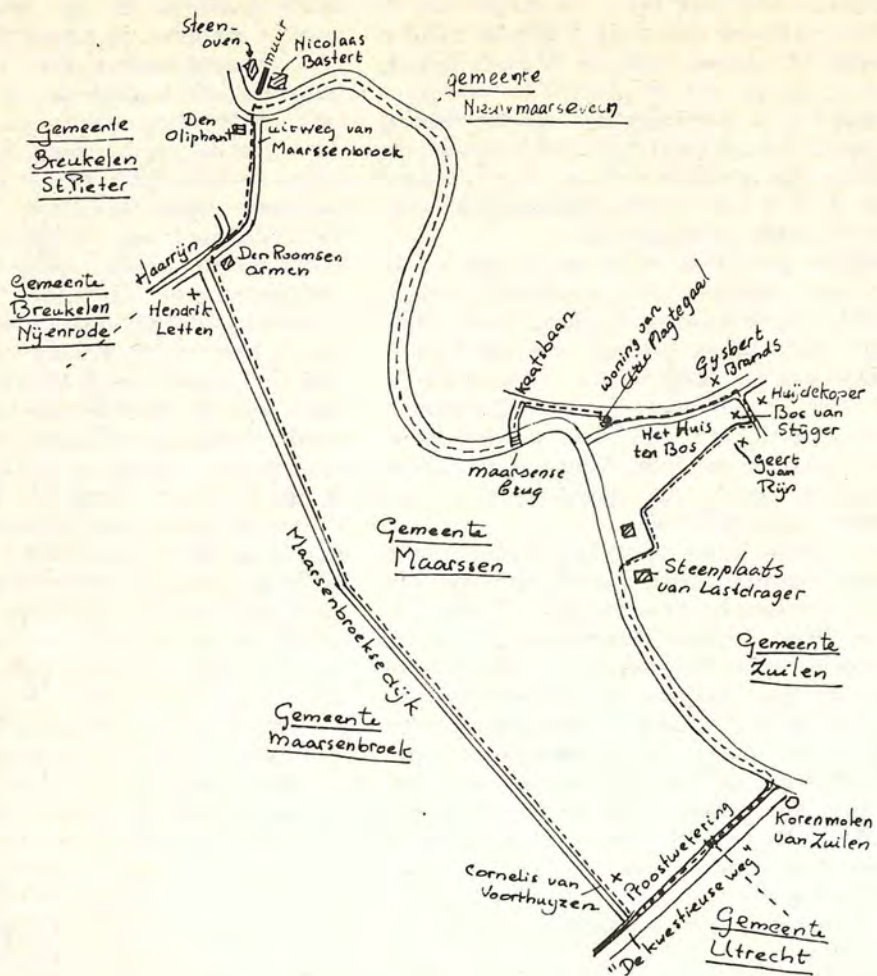
Deze situatie blijft nagenoeg gehandhaafd tot 1795, het jaar waarin de Ambachtsheerlijkheden worden opgeheven en de gemeenten ontstaan. Oud en Nieuw Maarsseveen worden gesplitst, maar dat is echter van korte duur, want van juli 1798 tot april 1799 zijn ze met Maarssen en Maarssenbroek tot één geheel samengevoegd. Deze vier delen worden al spoedig weer losgemaakt en er ontstaan zelfstandige gemeenten.

Om zeker te zijn dat geen der vier delen te veel of te weinig grond heeft gekregen wordt in het jaar 1818 (op 18 april) een landmeter naar Maarssen gestuurd, teneinde 'de opnemings te verrigten van de omtrekslijnen der Gemeente'. Met de landmeter mee gaan de heren F. van der Vliet, schout van Maarssen en Wilbers en Schouten als aanwijzers. Door

iedere gemeente die aan Maarssen grenst, worden eveneens de schout en twee aanwijzers gestuurd, behalve door Utrecht, die de burgemeester in plaats van de schout zendt. De landmeter begint zijn werk aan 'de muur', dat is een nu nog bestaand muurtje gelegen achter de FAM-fabriek en de grensscheiding vormend tussen Maarssen en Breukelen. Vanaf dit punt loopt de grens 'in de halve Vecht' tot aan de Maarssebrug, door het midden van de Kaatsbaan, ook door het midden van de Diependaalsedijk (nu Nassaustraat), behalve 'de woning van Arie Nagtegaal' die, hoewel aan de Maarsse zijde liggend, toch bij Maarsseveen hoort. De tocht wordt vervolgd tot de Zogwetering, volgt deze in zuidelijke richting tot de 'landen van Gerit van Rijn en het bosje van Steijger'.

Vanhieruit gaat het weer in westelijke richting en volgt de sloot tussen het genoemde land en het bosje tot aan de Vecht bij de steenplaats van Lastdrager. Nu is de Vecht weer de grens tot aan de korenmolen van Zuilen, waarna moeilijkheden beginnen, want de Vleutenseweg zou de grensscheiding moeten zijn, doch noch Maarssen noch Zuilen rekenen die weg tot hun grondgebied. Zij wijzen beide Vleuten aan als eigenaar. De moeilijkheden over de 'kwestieuze weg' worden echter opgelost en op 22 december 1818 wordt de weg aan Zuilen toegewezen, zodat de grens nu loopt door de Vleutense of Proosterwetering tot aan de Maarssenbroeksedijk. Langs de dijk loopt de grens door tot aan de Haarrijn en vervolgens langs de 'uitweg van Maarssenbroek' tot de Vecht weer wordt bereikt bij de 'Olijphant'. Figuur 3 geeft een schets van bovenstaand verhaal. Op bijna alle hoekpunten noemt de landmeter in zijn proces-verbaal de eigenaars van de daar aan elkaar grenzende gronden. Een aantal daarvan zijn in de figuur opgenomen. De landmeter beëindigt zijn verslag door het opgeven van de lengten van alle door hem opgemeten lijnen en vindt dat 'de geheele lengte van den omtrekslijn der Gemeente' gelijk is aan 11649. Helaas schrijft hij er niet bij met welke maat hij heeft geme-

Het duurt tot 8 september 1857 voordat er weer sprake is van een grenswijziging. Op die dag worden Maarssen en Maarssenbroek tot één gemeente samengevoegd. Voorwaar een

Figuur 3: Schets der grensscheiding in 1818

flinke groei wat betreft de oppervlakte, maar niet wat betreft het inwonertal, want dat stijgt slechts met 126 (Maarssen had in dat jaar $\pm$ 1500 inwoners).

De volgende grote uitbreiding vindt plaats in 1949. Oud en Nieuw Maarsseveen komen de gemeente vergroten. Daarna volgen al snel het deel van Zuilen dat nu Oud Zuilen heet (1-1-1954) en Tienhoven en een deel van Westbroek (1-6-1957) (Zie figuur 2).

Zo zijn we dan aangeland bij de gemeente, zoals wij die nu kennen. De grote groei van Maarssen dateert dus pas vanaf 1857, daarvoor was er vaak sprake van een negatieve

groei ten bate van die delen, die het later weer heeft teruggekregen.

En hoe nu verder? Opnieuw staan grenswijzigingen voor de deur. Welk alternatief er zal worden gekozen, is nu nog onbekend, maar zeker is, dat Maarssen opnieuw kleiner zal worden, zoals dat in het verleden herhaaldelijk is geschied.

J.H. Witte.

De rijtuigfabriek Nieuwhoop aan de Zandweg te Maarssen

In jaargang 4, pag. 77-79 schreven we over de Koninklijke Rijtuigfabriek Nieuwhoop aan de Zandweg te Maarssen. Nieuwe vondsten in het archief van Maarssen maken duidelijk dat de eigenaar, G. Soeders, een verbitterde strijd moest voeren tegen invloedrijke tegenstanders om zijn doel te bereiken. Heeft hij zijn doel wel bereikt? Waarom vertrok hij in 1856 naar Groningen? Op 7 juli 1856 schrijven B. en W. van Maarssen op zijn verzoek een verklaring, waarin o.a. staat dat: *'Gerrit Soeders sedert enige jaren zijn fabriek tot op ene aanzienlijke hoogte had gebracht en dagelijks met een personeel van ongeveer 70 werklieden arbeidde'* en *'dat het ons bekend is, dat Soeders vele rijtuigen heeft gemaakt en afgeleverd, welke van de deugdelijkheid van zijn fabriek kunnen getuigen'*. Volgens ons een vrij magere verklaring, gezien de uitvoerige gemeentelijke correspondentie waarin Soeders in de jaren 1829 tot 1856 de hoofdrol speelt. Hij komt hierin naar voren als een man van grote bekwaamheden en gedurfde ondernemingszin, maar ook als een zeer geplaagd man. Wij zien zijn vertrek dan ook als het dramatisch einde van een heroïsche strijd. In 1821 vestigt Gerrit Soeders uit Amsterdam zich als wagenmaker te Maarssen. Hij heeft oorspronkelijk zijn werkplaats bij zijn woning op de Schippersgracht. Als hij in 1829 zijn grofsmederij wil uitbreiden en verplaatsen, stuit dat op verzet van zijn buurvrouw, de weduwe Wilbers. Zij meent dat haar eigendom met een smederij in de onmiddellijke omgeving in waarde zal dalen en dat *'haar zwakkelijk gestel de dreuning van de slag van het ijzer niet zal kunnen gedogen'*.

Ongeveer ter hoogte van de huidige Bondspaarsbank aan de Kaatsbaan krijgt Soeders dan ruimte voor een nieuwe werkplaats. Hij associeert zich met K. Verloop uit Amsterdam en begint met het vervaardigen van rijtuigen, waarmee hij werkgelegenheid schept voor dertien Maarssenaren. Soeders komt in de gemeenteraad, uiteraard met toestemming van de ambachtsheer baron Van Tuijll van Serooskerken, die op de ridderhofstad Ter Meer woont. Als diens zoon, D.P.R. baron

van Tuijll van Serooskerken in 1841 wordt ingehuldigd, is Soeders lid van het feestcomité en mag zijn dochtertje Maria als één van de bloemenmeisjes, bloemen strooien op het pad dat de nieuwe ambachtsheer vanaf Bollenstein tot aan het gemeentehuis (nu Telkamp) 'statig stappend' zal afleggen. Het is juist deze ambachtsheer die vanaf 1845 de toekomstplannen van Soeders met alle mogelijke middelen zal dwarsbomen.

In de eerste helft van de vorige eeuw kon België zich erop beroemen een van de belangrijkste economische centra te zijn van Europa. Met de technische uitrusting van de Noordnederlandse industrie was het echter pover gesteld. Trachtte men hierin verbetering te brengen, dan stuitte dat o.a. op veel wantrouwen tegenover nieuwe vindingen. Zo speelt de vrees voor de stoommachine, die Soeders als een van de eersten wilde en zou gebruiken, Van Tuijll van Serooskerken en de zijnen in de kaart. Soeders zou tegen zijn plaatselijke tegenstrevers volkomen kansloos zijn geweest, zonder de landelijke steun die hij o.a. ondervond in 1838, toen hij van het fonds der Nijverheid een voorschot kreeg van f 10.000. Uit de correspondentie, die wij hieronder veelvuldig zullen citeren, blijkt dat zowel het Provinciaal Bestuur als de landelijke overheid positief tegenover zijn plannen stonden, maar dat B. en W. van Maarssen uit ontzag voor de ambachtsheer, ook na de grondwetswijziging van 1848, Soeders niet de steun durfde geven die hij verdiende.

Bij besluit van 8 augustus 1843 wordt aan G. Soeders door Gedeputeerde Staten vergunning verleend tot het oprichten van een rijtuigfabriek op het buitenverblijf Nieuwhoop aan de Zandweg.

Nieuwhoop, voorheen Vechtzens, lag rechts van de huidige Termeerbrug, op de grens tussen het gebied van Huis ten Bosch en de tuinen van Luxemburg. Nu beslaat een groot gedeelte van kwekerij Scholten het terrein, waar, volgens een brief van burgemeester Dolmans (dd. 1 sept. 1846) Soeders in 1843

In 1928 werd Nieuwhoop grondig gerestaureerd. Op de voorgrond het pad, vroeger Laan van Overkerck geheten, dat naar de woning leidt van de heer W.Scholten en mevrouw D.Scholten-van Putten.

en 1844 spoorwagens bouwde. De brief - een verzoek om steun en advies aan Gedeputeerde Staten in het geschil tussen Soeders en baron Van Tuijll - vermeldt dat Soeders zich, met voorkennis van het Departement van Binnenlandse Zaken, van een stoommachine bediende.

De bewoners van de plaats Luxemburg, toen reeds sterk vervallen en in 1845 gesloopt, ondervonden veel hinder van de stoommachine. Of hun protesten sluiting van de fabriek tot gevolg hadden of het uitblijven van opdrachten, is ons niet duidelijk geworden, maar op 1 december 1845 verschijnt in de Haarlemse Courant en in andere dagbladen de volgende advertentie:

'De ondergetekenden J.E. van der Roest en G. Soeders geven hiermede kennis dat zij van heden af voor gemeenschappelijke rekening te Maarssen onder de firma van Van der Roest en Soeders in de nieuw aangelegde fabriek Nieuwhoop, staande en gelegen te Maarssen, Provincie Utrecht, zich geassocieerd hebben tot het vervaardigen en herstellen van Stoom- en andere werktuigen, alsmede tot de koper- en ijzergieterij. De fabriek, reeds in werking zijnde, zo bevelen de ondergetekenden zich door deze in de gunst hunner vrienden aan, belovende ene expeditie en nauwgezette bediening.

Maarssen, 1 dec. 1845

*get. J.E. van der Roest
G. Soeders.'*

Sinds het verschijnen van deze advertentie tot in het jaar 1852 schrijft baron Van Tuijll vele protestbrieven. Hij wil o.a. weten of de nodige vergunningen zijn verleend volgens de bepalingen van Z.M.'s Besluit van 31 januari 1824. Zijn voornaamste grief geldt de stoommachine en de schoorsteen, waarvan hij in 1852 beweert: *'dat hij eerst gedeeltelijk van ijzer en later van hout gesteld is'*. Wij hebben negen brieven van hem gelezen en telkens begrip gehad als hij beweerde dat hij last en hinder had van lawaai en stoom, ook al woonde hij aan de overzijde van de Vecht. Minder begrip hebben wij voor zijn verwijten aan het adres van het gemeentebestuur, dat volgens hem oogluikend de illegale praktijken van Soeders toestaat. Tot tweemaal toe weet hij te bereiken dat de fabriek wordt stilgelegd, eenmaal zelfs gedurende een periode van anderhalf jaar! Burgemeester Dolmans bereikt dat er op woensdag 2 december 1846 twee leden van Gedeputeerde Staten in het 'Regthuis' op de Breedstraat komen om Soeders en de baron Van Tuijll in een hoorzitting hun belangen te laten verdedigen. Als Soeders aan alle voorschriften heeft voldaan en in 1848 aankondigt dat hij met vele kosten en opofferingen naar het voorschrift van Heren Gedeputeerde Staten zijn fabriek opnieuw heeft ingericht, schrijft de baron: *'... is het niet overbekend met hoeveel sluwheid en kwade trouw G. Soeders verleende concessie uitlegt en verdraait, met hoeveel onbe-*

schaamdheid hij wetten en verordeningen overtreedt en belacht'.

Van Tuijll geeft ook opdrachten aan de gemeenteveldwachter die hem moet rapporteren wanneer er rook uit de schoorsteen komt en die dan volijverig in één van zijn rapporten vaststelt dat Soeders steenkolen heeft ingeslagen en dat hij daarvoor vrijdom van belasting heeft gereclameerd ten kantore van de ontvanger der rijksbelastingen.

Soeders mag geen spoorwagens meer vervaardigen en toch handhaaft hij het opschrift op de fabriek: Spoorwegenfabriek. Dit wekt de ergernis van de baron die in een brief van november 1847 (kennelijk 's avonds geschreven) verklaart: *'... dat de werkzaamheden den gansen dag en op dezen ogenblik bij lamplicht voortduren en waartoe het werkvolk met klokgelui bijeengeroepen wordt op regelmatige tijden'.*

D.P.R. baron Tuijll van Serooskerken schrijft zijn laatste klaagbrief in 1852. Op 1 november 1853 verkoopt hij Huis ter Meer een Mr Evert du Marchie van Voorthuysen en verlaat de gemeente Maarssen. Ook de bewoner en eigenaar van Huis ten Bosch, J.H.P. van Ewijck, kantonrechter te Maarssen, heeft zijn bezwaren schriftelijk kenbaar gemaakt. Hij vindt dat een fabriek naast zijn eigendom de waarde van Huis ten Bosch doet dalen. Bovendien acht hij een houten loods niet geschikt als fabriek en heeft de gemetselde schoorsteen (zie brief baron!) niet de vereiste lengte van twintig ellen.

Gerrit Soeders koopt in 1847 de buitenplaats Nieuwhoop. Daar wonen in 1849 volgens het bevolkingsregister:

Gerrit Soeders, 55 jaar, rijtuigfabrikant N.H.

Hendrina van Es, zijn vrouw, 46 jaar

Gerrit Barend Soeders, 24 jaar, machinist

Hendrik Soeders, 17 jaar, schildersleerling

Paulus Soeders, 15 jaar, kopergietersleerling

Frederik Soeders, 13 jaar, schoolleerling

Georg Nic. Linck, 23 jaar, smid, gehuwd

met Maria Soeders, 18 jaar

Hendrina Soeders, 20 jaar

Johanna Soeders, 7 jaar

en Barend Mulder, 28 jaar, ongehuwd, boekhouder.

De financiële basis van Soeders was blijkbaar niet breed. Hij koopt Nieuwhoop samen met

Van der Roest en na drie jaar, als zijn compagnon zich heeft teruggetrokken, moet hij het huis verkopen aan P. van Cranenburgh, wonende te Amsterdam. Toch blijft hij tot 1856 zijn bedrijf uitoefenen op Nieuwhoop en vanaf 1850 met enig succes, getuige zijn brief van 21 mei 1851 aan burgemeester Dolmans, waarin hij bericht: *'dat mijne fabriek sedert een groot jaar weer is beginnen te herleven en er thans weer een aantal werklieden hun brood vinden'.* Hij wijst er op, dat zijn fabriek *'de enige in Nederland is waarin op zulke uitgebreide schaal wordt gewerkt en waar men zo tracht van vreemden onafhankelijk te zijn'.*

Uit de brieven die we konden raadplegen, maken we op, dat er in de periode 1850-1856 geen spoorwagens meer vervaardigd werden. Zijn naam als hofleverancier van een spoorwegrijtuig (zie jg. 4 pag. 77) kreeg Soeders waarschijnlijk vóór 1848.

In 1852 werkt hij mee aan een 'tentoonstelling van voortbrengselen van nationale nijverheid te Arnhem'. Hij kondigt zijn medewerking aan in een brief met een stempel, waarin de woorden: *'Rijtuigfabrikant van Z.M. den Koning - G. Soeders, Maarssen'.* Zijn inzending bestaat uit:

No. 1 **Eene Phacton met vallende kap, voor 2 Personen** voor Inlandsch Oostersch gebruik, met bok en Knechtsbank en verder toebehooren, met blaauwe zijde, dito laken en zijde Passement bekleed - op vijf Veeren en Colling's Assen - kersenkleur geschilderd, met goud, rood, blaauw en zwart afgezet en gemonteerd met geel koper

No. 2 **Een nieuwmodelsch Schoft voor een Tuig** met buikriem, gemonteerd met nieuw Zilver; om ligtheid en Smaak aan te prijzen

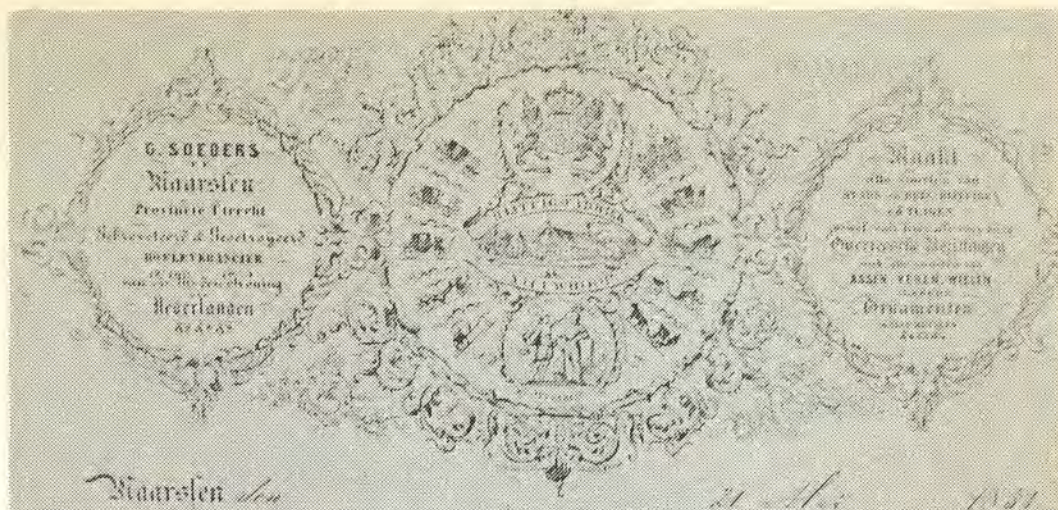
No. 3 **Eene Cachettenpers** met parabelle of regtstandige beweging, voorzien van het Cachet van den Baron van Pallandt, burgemeester der stad Arnhem, zwart met goud geschilderd - geheel nieuw en gemaakt in de fabriek van G. Soeders door den Inzender en Vervaardiger G.B. Soeders.

Een cachette (stempel) voor Soeders' eigen gebruik drukken we hieronder af.

In 1855 werkt hij mee aan de Tentoonstellingen te Parijs met het inzenden van een rijtuig.

Nieuwhoop na de restauratie van 1970

In de bekendmakingen voor beide tentoonstellingen wijst hij op zijn nieuwe constructies en zegt hij dat het zijn streven is aan de bevordering van de Nationale Nijverheid te willen meewerken.

Als hij in 1856 naar Groningen vertrekt en de machinebouwers, de gebroeders Brinkhoff uit Zeddam (Gelderland), Nieuwhoop overnemen, wordt deze plaats in de koopakte

beschreven als een voormalige Rijtuigfabriek met deszelfs Herenhuis, afzonderlijk kantoorgebouw met de zich daarin bevindende stoommachine van 10 P.K., drie smidsen, gietoven, annex loods en verdere getimmerden, erf en tuin en stijger aan de Vecht. Een maand na het vertrek van Soeders breekt er brand uit op Nieuwhoop!

Dick Dekker.

De Zandweg anno 1832

(Ter oriëntering bij de kaart: de T in de Vecht geeft de plaats aan waar nu de Termeerbrug ligt)

Het gedeelte van de Zandweg tussen Huis ten Bosch en Overkerck, door ons in kaart gebracht met behulp van de kadastrale gegevens van 1832, behoorde tot 1693 aan Huis ten Bosch. Toen werd dit gebied in twee delen gesplitst. Het rechter gedeelte op onze kaart kreeg de naam 't Goed ten Bosch. Deze naam bleef tot ± 1890 verbonden aan de steenbakkerij, die lag tussen Overkerck (D op de kaart) en Vechtenstein. De grens tussen Huis ten Bosch en 't Goed ten Bosch liep oorspronkelijk tussen de eerste twee huizen, nu nog steeds rechts van de Termeerbrug gelegen. Op het nog bestaande hek tussen beide huizen stond vroeger: Huis ten Bosch (zie jaargang 4, pag. 78).

Het op de kaart weergegeven gebied wordt aan beide zijden nog steeds begrensd door

zeventiende eeuwse gebouwen: aan de Noordzijde door de schepping van Jacob van Campen, Huis ten Bosch (1628) en aan de Zuidzijde door Overkerck (1661). Halverwege, op de plaats waar nu Nieuwhoop ligt, kwam in 1697 de buitenplaats 'de Coningh Davidt'. In 1832 noemt men, volgens het kadaster, deze plaats Vechtwens, behorende aan de heer Nassau le Lecq, die tevens eigenaar was van de boomgaard en het huis, respectievelijk ten oosten en ten noorden van Vechtwens gelegen.

De lustwarande aan de Zandweg. De bewoners van Luxemburg (of Luxemburg) hebben van dit gedeelte aan de Zandweg een waar lustoord gemaakt. Uitvoerig heeft Dr Jac Zwarts hierover geschreven in het Jaarboekje van Niftarlake 1947: 'Een twintigtal beelden, vazen van lood, steen en marmer versierden met een zonnwijzer de tuin en dan kwam men in het

Zandpad.

Maarssen.

Op deze ansicht van 1917 zien we een restant van de tuin van het verdwenen Luxemburg met een theekoepel, die op een heuveltje staat. In het heuveltje was een ijskelder. Rechts Klein-Luxemburg, waarvan de zijgevel nu aan de onderkant is dichtgemetseld.

sterrebosch zoals ook Ter Meer had; men had het gebladerte der bomen kunstmatig zó gevlochten, geschoren en bewerkt dat er daardoor overdekte lanen ontstonden nl. in de vorm van in een ster uitlopende berceaux. Ook hierin waren zes beelden geplaatst en dan kwam men in 'de ceylon'. In de franse tuinarchitectuur van die dagen maakte men zgn. kabinetten van schuin getralied latwerk. Men kon dan door een rijk versierde poort, aan weerskanten door deze kabinetten wandelen en dit afgesloten complex heette de salon, hier met veertien borstbeelden en vazen versierd. Vanaf het huis keek men tegen de kunstmatig verhoogde achtergrond, het terras. Tegen de geschoren bomen als haag stonden zeventien zitbanken'.

Dr J. Zwarts kon een en ander reconstrueren mede aan de hand van de in 1776 gehouden schatting van de stallen en tuinen van Luxemburg. Deze schatting was, in verband met het overlijden van de heer Eliza Pereira, nodig toen zijn weduwe hertrouwde met Abraham van Jacob Capadose. In de notariële acten van deze schatting worden o.a. de volgende bezittingen genoemd:

twee koetsen, vier wagens, twee chaisen, een fargon, zestien ramen voor ananassen, 500

ananasplanten, acht ramen voor druivenkasten, 25 voor perziken, een jacht met toebehooren, een praam, een billard.

Mevrouw Pereira was een afstammeling van Machado, die, evenals Pereira legerproviditeur was van Willem III. Hun vriendschap en die van hun nazaten met het Huis van Oranje was innig, ook in de Patriottentijd, getuige het bezoek dat Stadhouder Willem V met zijn vrouw en de Hertog van Wolfenbüttel aan Luxemburg bracht in 1772. Jacob Bicker Raije, die toen op Geesbergen woonde, schreef over dat bezoek in zijn dagboek: 'Zijn Doorluchtige en Koninklijke Hoogheden hebben heden van het lusthuis Soestdijk over 's Graveland en Loenen een tour naar Maarssen gedaan met deszelfs gevolg gezeten in drie koetsen, ieder met zes paarden en één met vier paarden bespannen, rijdende 's morgens om halftwaalf uren voorbij Geesbergen. Het hoge gezelschap stapte op de Kaatsbaan bij de brug van Maarssen uit de koetsen, wandelende voor het dorp langs de Vecht, naar de buitenplaats van de heer Pereira, genaamd Luxemburg' (overgebracht in nieuwe spelling).

De pracht en praal van Luxemburg werd verhoogd door de pauwenhof van Pereira, de

menagerie, waarin bijna 500 vogels van diverse pluimage huisden, waaronder West-Indische pauwen, kalkoenen, rotganzen en fazanten. Toen 'de Portugese Natie' in de Franse tijd stadsburgerrechten kreeg en zich in Amsterdam en Utrecht ging vestigen, gedeeltelijk gedwongen door verarming als gevolg van de tiërcering der staatsschulden, raakte ook de kostbare tuinaanleg verloren. In 1808 verhuurt Capadose Luxemburg.

Over de naam Luxemburg valt te twisten. Het kadaster spreekt van Luxenburg, de naam die ook in sommige akten gebruikt wordt. Niet vreemd als men denkt aan de grote luxe die aan de Zandweg ten toon werd gespreid. Anderen brengen de naam in verband met de Franse veldheer Luxemburg uit de 17de eeuw. Naar onze mening een vreemde keus voor de naam van een buitenplaats, gegeven door de Oranjegezinde Pereira, immers Luxemburg versloeg Willem III bij Neerwinden! Of zou Pereira uit een geslacht van legerproviditeurs zoveel bewondering gehad hebben voor deze 'beroemde' veldheer? Luxemburg laat zich overigens beter uitspreken dan Luxenburg.

De buitenplaats wordt het eerst genoemd in 1757, in een leenbrief van Anna, prinses douarière van Oranje-Nassau, waarin Luxemburg wordt verleden en beleend aan David Pereira. Maar waar heeft het gelegen? Een moeilijk te beantwoorden vraag voor Dr Jac Zwarts in zijn artikel over Luxenburg in het jaarboekje van Niftarlake 1947. Hij laat zich o.a. voorlichten door Craandijk (Wandelingen door Nederland II) en Van der Aa (Aardrijkskundig Woordenboek) en raakt daardoor op een dwaalspoor. De eminente geleerde Dr Jac Zwarts, wien wij zo veel dank verschuldigd zijn voor zijn Geschiedenis der Joden en daarmee ook die van Maarssen, verwacht Overkerck met Luxenburg. Door het raadplegen van de gegevens op het kadaster (zie kaart) en het Maarssense archief, weten we nu nauwkeurig waar Luxenburg heeft gelegen. Zoals reeds gezegd, de luister aan de Zandweg verdwijnt in het begin van de vorige eeuw. In 1815 valt het overgebleven gebied van Huis ten Bosch in stukken uiteen. Het huis, links van B op de kaart, eens de woning van de warmoezenier van Huis ten Bosch, komt bij Vechtzens. In 1832 woont Johannes Bujs, makelaar te Amsterdam, op Huis ten

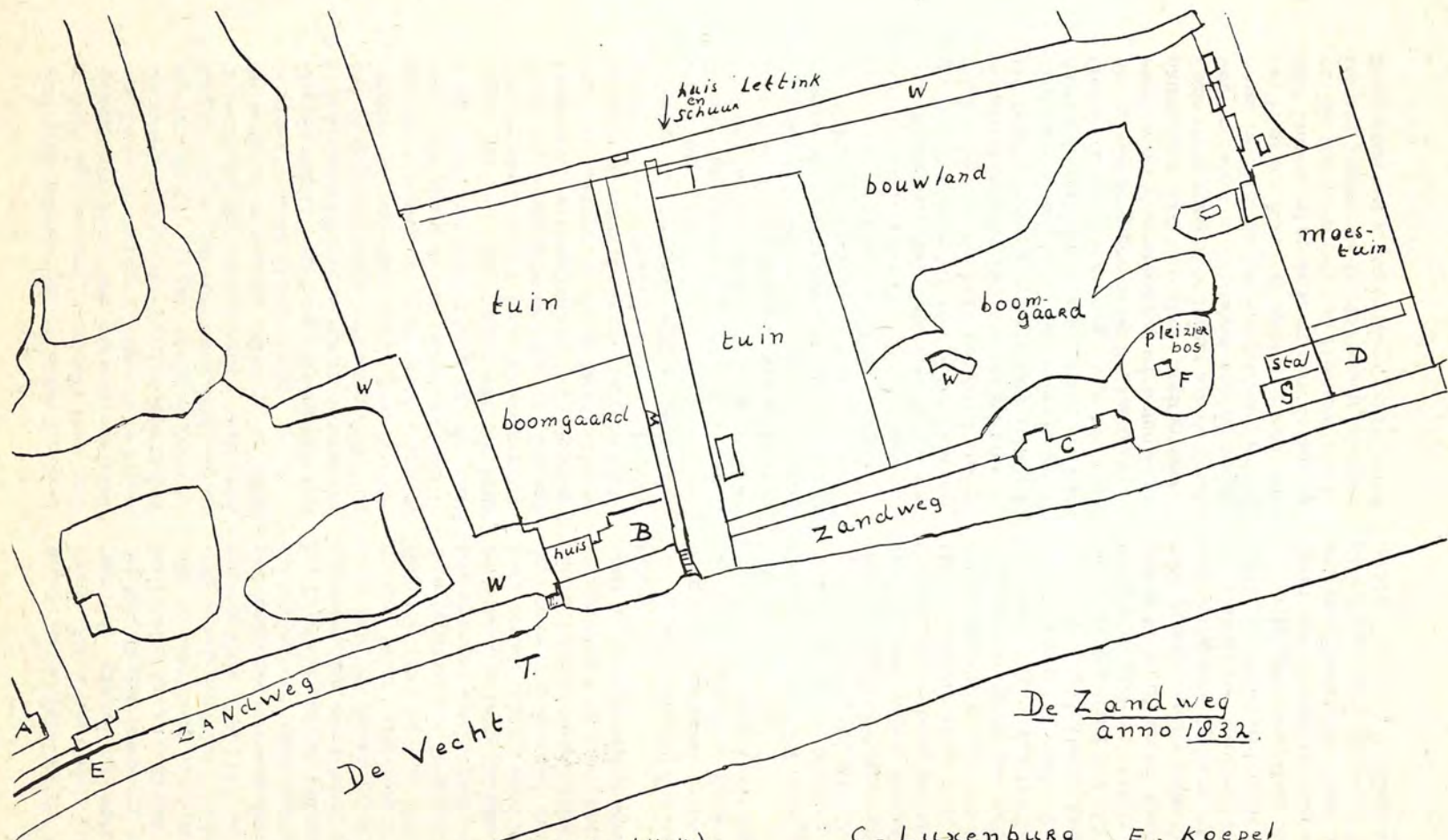
Bosch en in 1849 sinds twee jaar Johan Hendr. Floris van Ewijck, kantonrechter, 28 jaar, N.H., gehuwd met Adriane Paulina van der Bilt, 26 jaar. Inwonend is dan de dienstbode Aaltje Kramer, 24 jaar.

Met de uitverkoop van Luxenburg is men volgens een brief van de Schout, Theodorus van der Vliet, al in 1817 bezig. Dan correspondeert deze met makelaar Van Vloten uit Amsterdam over: een nog staande vleugel aan het Zandpad van een tuinmanswoning, een boerenwoning, een schuur, een hooiberg en enige percelen grond, groot 3 morgen en 5 morgen. Maar Luxenburg zelf wordt pas gesloopt in 1845 en is in 1832 nog bewoond door Jeremias van Diepenbruggen. Deze is ook eigenaar van Klein-Luxenburg, belendend aan Overkerck (zie kaart). Klein-Luxenburg bestaat nog en werd in het begin van deze eeuw bewoond door de heer Zwitzar. In zijn tuin stond op een heuveltje de koepel die oorspronkelijk bij Luxenburg behoorde (zie kaart, F). In het heuveltje bevond zich een ijskelder.

Het is zeer waarschijnlijk dat Klein-Luxenburg in de achttiende eeuw de woning was van de Pluimgraaf van Pereira, de voornaamste van de twintig werknemers om en bij Luxenburg.

Om een juiste indruk te krijgen van (Groot-) Luxenburg, kan de tekening van een zekere H.S., die Dr Jac. Zwarts gebruikte bij zijn beschrijving in het Jaarboekje van Niftarlake 1947, ons niet helpen. Daarop zien we namelijk Klein-Luxenburg met annex Overkerck. Dr R. van Luttervelt geeft in 'De Buitenplaatsen aan de Vecht' pag. 133 een beschrijving van Luxenburg en laat zich daarbij leiden door een aquarel van H.P. Schouten, te vinden in de collectie van het Rijksprentenkabinet. Helaas hadden we bij het afsluiten van dit artikel deze aquarel nog niet gezien.

P.J. Lutgers geeft in 1836 in zijn: 'Gezigten aan de Rivier de Vecht', slechts een schematisch prentje van dit gedeelte van de Zandweg. Aangezien op deze tekening Huis ter Meer op de rechteroever van de Vecht ontbreekt, wordt het giswerk als men wil vaststellen welke gebouwen daar op zo vaag afgebeeld zijn. Dertig jaar later maakte Lutgers wel een duidelijke, fraaie afbeelding van Klein-Luxenburg, die in het bezit is van ons lid Mw C. Lebbink-Weijland. Haar familie be-

A-(geheel links)
de rechten zijgevel
van Huis ten Bosch

B - Nieuw hoop
toengenaamd Vechtweens.

C - Luxemburg

D - Over Kerck

G - Klein Luxemburg

E - koepel

F - koepel.

W - water.

Zandped. Maerssen

Langs het linker huis loopt nu de oprit naar de Termeerbrug. Daarnaast het hek, waar vroeger 'Huis ten Bosch' op stond, met rechts daarvan Nieuwhoop.

woonde dit buitenplaatsje van 1865 tot 1871, te weten Mr Bernardus Daniël Weijland, griffier bij het Kantongerecht, en zijn vrouw Catharina Gerharda van Olden (geb. in Schoterland) met hun dochters Susanna (1867) en Johanna Judith (1868).

Driemaal is scheepsrecht. Rest ons de invulling van het middelste gedeelte van de kaart, in het bijzonder de boomgaard, het huis van Lettink en de beide huizen aan de Vecht.

Zoals uit de twee andere artikelen in deze aflevering blijkt, werd in het midden van de vorige eeuw de schoonheid van dit Vechtgedeelte in het bijzonder aangetast. De boomgaard moest plaatsmaken voor een fabrieksgebouw! Nam de boomgaard wraak? G.Soe- ders, de hofleverancier van een koninklijke spoorwagon, moest zijn fabriek tot tweemaal toe voor lange tijd stilleggen. Zijn opvolgers, de gebroeders Brinkhoff, zagen reeds na twee maanden hun fabriek in vlammen opgaan. Twee jaar later lieten ze hun fabriek waar ze machinewerktuigen maakten, voor wat ze was en vertrokken naar elders. De familie Lettink, van geslacht op geslacht warmoezeniers, oor-

spronkelijk van Luxenburg, keek vanuit hun huisje aan de sloot (zie kaart) grimmig toe. (Ook Lettink protesteerde in 1846 tegen de stoommachine). Enige decennia later, in de negentiger jaren, verkocht Lettink zijn huis aan de tuinman van Herteveld, de heer G. Scholten. Deze kreeg drie zoons, Herman, Anton en Wim, van wie de laatste tot nu toe zijn geboortehuis trouw is gebleven. De Scholtens hebben met hun milieuvriendelijk bedrijf, de bloemenkwekerij, als derden op de grond van de vroegere boomgaard gearbeid en hun kwekerij tot grote bloei gebracht. Reeds vele jaren worden de huizen, te weten het huisje aan de sloot, het eerste huis rechts van de Termeerbrug en het veel genoemde Nieuwhoop, bewoond door de kinderen en kleinkinderen van de opvolger van Lettink, de heer G.Scholten.

Dick Dekker.

N.B. Zodra we de beschikking hebben over de ons toegezegde gegevens met betrekking tot Overkerck, zullen wij uw aandacht vragen voor de geschiedenis van dit oude huis (1661).

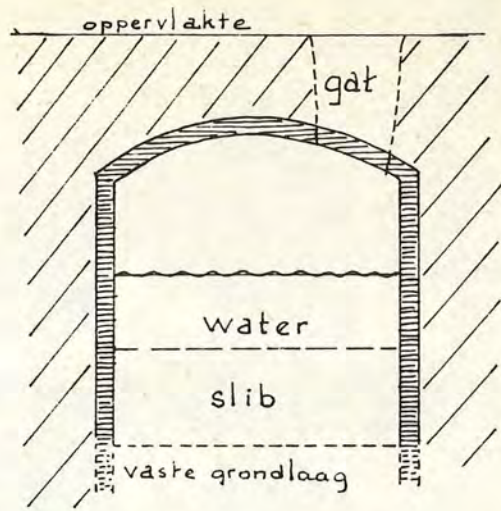
D.D.

Een bodemvondst

Op zaterdag 2 mei j.l. werd mij, als lid van de archeologische werkgroep van de Historisch Kring Maarssen, melding gemaakt door ons lid, de heer H.J. Wolters, van een bodemvondst op het landgoed Doornburgh. Een eerste onderzoek, diezelfde dag ingesteld, bracht aan het licht dat het hier ging om een ondergronds bouwsel, dat eertijds van boven dichtgemetseld was, maar nu voor een deel was ingestort. Hierdoor was een gat ontstaan, waardoor onder de grond een ruimte zichtbaar was geworden.

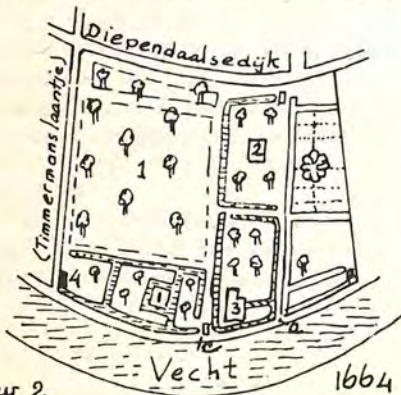
Donderdag 7 mei kon 'het gat' aan een nader onderzoek onderworpen worden, dank zij de hulp van de heer Spienburg van Openbare Werken, door wiens bemiddeling gebruik kon worden gemaakt van een lamp en een spiegel op een lange stok. Zodoende was het mogelijk het inwendige van 'het gat' te bekijken.

Het resultaat was dat een ronde gemetselde put met een koepelvormige bovenkant zichtbaar werd. Deze bovenkant lag 50 cm onder het maaiveld. De doorsnede van de put was 2 m, de diepte, voorzover te peilen, 2,50 m onder het maaiveld en in de put zat een laag slib en water van 1,10 m hoog. We hebben geen vaste stenen bodem gepeild, maar vermoedelijk was de onderlaag zo hard geworden, dat 't niet mogelijk was dieper te steken (fig.1). Gezien bovenstaande resultaten hebben we hier te maken met een beerput. Deze putten hadden een aanvoer vanaf een huis, waardoor het afvalwater kon worden geloosd.

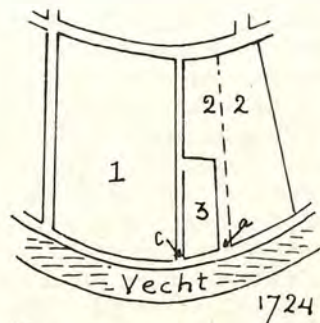

Figuur 1. doorsnede put.

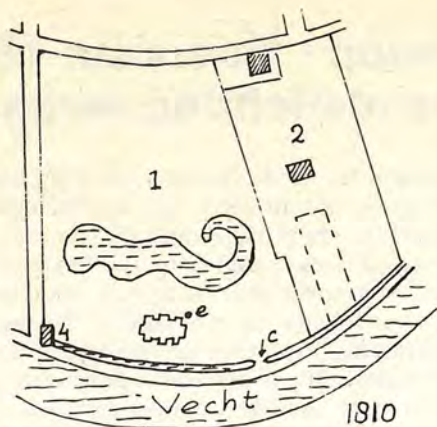
Doordat de vaste en zwaardere bestanddelen in de put konden bezinken was het water dat via een afvoer weg kon stromen minder vuil. Dit laatste werd geloosd op sloot of rivier. Zowel aan- als afvoer zaten onder de waterspiegel om te voorkomen dat de gassen die vrijkwamen niet weer terug konden keren in het huis. Waarschijnlijk waren deze openingen dichtgeslibd, want wij hebben ze niet teruggevonden. Daar dergelijke putten zelden interessante vondsten opleveren is geen toestemming gevraagd tot opgraving. De put zal worden gedempt om verdere instorting te

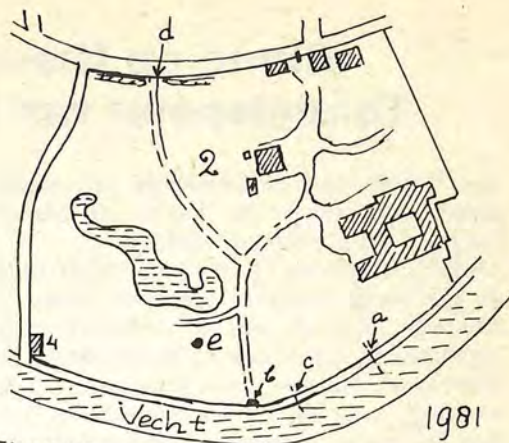
Figuur 2

Figuur 3

Figuur 4

Figuur 5

Legenda bij de kaartjes:

- 1 = Elsenburgh
- 2 = Doornburgh
- 3 = Somerbergen
- 4 = Schuithuis

- a = oorspronkelijke ingang Doornburgh Vechtzijde
- b = huidige ingang Doornburgh Vechtzijde
- c = ingang Elsenburgh Vechtzijde
- d = ingang Elsenburgh Diependaalsedijk
- e = plaats van de gevonden put.

voorkomen.

Een vraag die uit het voorgaande voortvloeit is natuurlijk: 'Bij welk huis heeft deze put gehoord?' Na het opmeten van de ligging vanuit een aantal vaste punten, zijn deze maten overgebracht op een kadastrale opmeting van 1810 (Dit omdat het huis dat daar in de buurt heeft gestaan in 1813 is afgebroken) en toen bleek de put te liggen net buiten een van de hoeken van het huis Elsenburgh.

Op onderstaande kaartjes van Elsenburgh en Doornburgh uit de jaren 1664, 1724, 1810 en 1981 kunt u zien hoe de situatie daar ter plekke is geweest en welke veranderingen zich in de loop der jaren hebben voltrokken. Letten we in figuur 5 op de plaats van het Doornburghhek aan de Vechtzijde (b), dan zien we dat dit oorspronkelijk Elsenburghgrond was, wat zou betekenen dat het hek na afbraak van Elsenburgh verplaatst is van de oude ingang (a) naar een nieuwe (b).

Ook zien we dat tekening 2 een ander type huis en een andere ligging aangeeft dan tekening 4. Is ook Elsenburgh in 1672 verwoest en daarna herbouwd? Of is het huis in later tijd gemoderniseerd en verbouwd?

Een ander opmerkelijk punt: het Timmermanslaantje - op de kaart van 1724 heette het nog Kleijne Eijkenlaan - liep vroeger recht en kwam bij de Klokjeslaan uit. Na de afbraak

van Elsenburgh heeft ook Goudestein een stukje grond erbij verkregen, maar daarvoor moest wel het Timmermanslaantje worden verlegd.

Een tenslotte: het bekende schuithuis ziet u op de tekeningen 2, 4 en 5 als nummer 4. Het behoorde eens aan Elsenburgh. De tuinkoepel, nu bij Bolenstein, ontbreekt echter op alle kaarten.

J.H.Witte.

Het artikel 'De Langegracht in 1848 (II) met o.a. de Tapijtfabriek' van de heer D.Dekker moet wegens gebrek aan plaatsruimte blijven liggen tot het volgende nummer.

Red.

Brand op Nieuwhoop - Maarssen 1856

Toneelspeler van brandstichting verdacht

Met behulp van de uitvoerige processen-verbaal, opgemaakt de dag na de brand, kunnen wij het volgende verhalen.

Als in de nacht van 11 op 12 december 1856 de klepwacht Abraham Schippers langs de Zandweg loopt tot aan de steenoven vóór Vechtenstein, is het twee uur in de morgen en bitter koud. Maarssen is in diepe rust. Op de terugweg, voor de fabriek Nieuwhoop, besluit Schippers om, voor hij de Langegracht opgaat, thuis (hij woont op het Korte Grachtje) even een kop warme koffie te drinken. Als hij de deur van zijn huisje achter zich dicht wil doen, ziet hij tot zijn ontsteltenis dat de fabriek 'in lichten laaijen vlam staat'. Hij maakt zijn zoon wakker en draagt hem op veldwachter Kemming te wekken. Zelf rent hij, al kleppend, naar de woningen van de brandmeester en de leden van de brandspuit en vervolgens naar het huis van de burgemeester, geheel volgens zijn instructies.

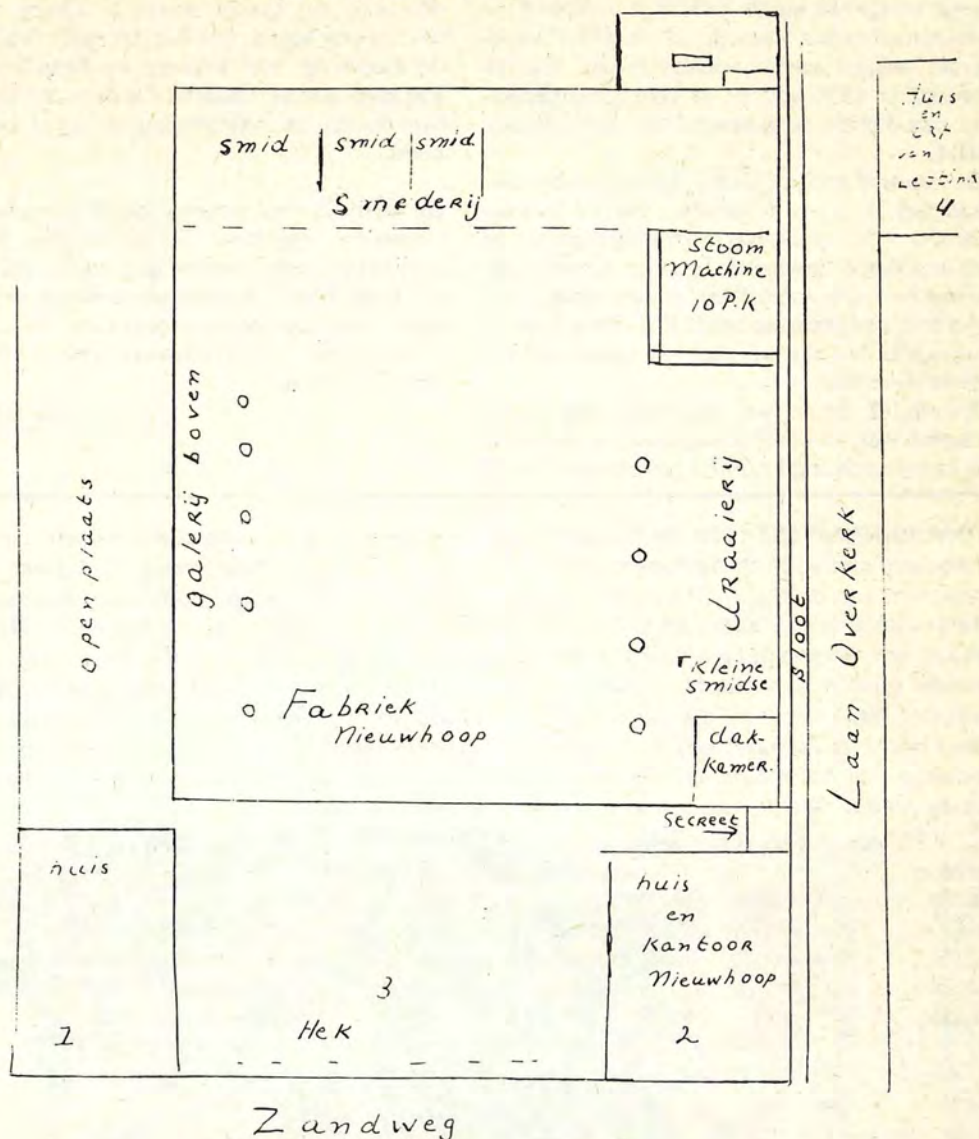
Klepwacht Schippers is ontsteld en verbaasd, want hij heeft niemand buiten gezien, sinds hij zijn wacht om 12 uur 's nachts begon. Ja, wel turfschipper Verhoef, die in het Grachtje bij Huis ten Bosch zijn schuit had vastgemeerd, maar pas nadat deze door het kleppen van Schippers was wakker geworden. Reeds om half drie in de morgen, kort na het uitbreken van de brand, geeft burgemeester Dolmans opdracht aan Mr Van Ewijck, kantonrechter en wonende op Huis ten Bosch, uitvoerig proces-verbaal op te maken. Ze staan dan beiden met snel aangeschoten kleren over hun nachtgewaad naar de brand te kijken en zijn het erover eens, na het commentaar van de klepwacht, dat de brand is aangestoken. Volgens het verbaal moet er onder de omstanders een man gestaan hebben, een onbekende in Maarssen, met een vlasachtige baard!

Sinds korte tijd kende Nieuwhoop nieuwe eigenaren, de gebroeders Brinkhoff uit Zeddam, die een voorlopig adres hebben bij koffiehuisshouder M. Ruckser op de Langegracht. Veldwachter Kemming was op de avond voor de brand bij Ruckser binnengelopen om te

vragen wie er bij hem nachtverblijf hielden. Juist op dat moment, het was halfacht, was Ruckser thuisgekomen met een man, die voorgaf comediant te zijn. Hij was met Ruckser in gesprek over het geven van comedievoorstellingen in de fabriek Nieuwhoop. Kemming beschreef de comediant later als een man, die gekleed was in een zwarte palitot met twee zijzakken zonder kleppen en een geruit vest. Hij droeg een zijden hoed, was van normale lengte, had een ovaal gezicht, platte kin en als merkbaar kenteken noemde Kemming: knippen met de ogen. De veldwachter raakte met de comediant in gesprek toen deze en Ruckser beweerden dat ze juist van Nieuwhoop kwamen en met een van de gebroeders Brinkhoff de mogelijkheid tot het geven van een comedievoorstelling hadden bekeken. Ze waren met hem tot overeenstemming gekomen. Kemming maakte daarop de opmerking, dat ze eerst nog toestemming van de burgemeester moesten hebben. Toen kwam genoemde Brinkhoff binnen met de sleutels van de fabriek. Hij zei dat hij na een ronde door de fabriek alles had afgesloten. Kemming was hierna vertrokken, maar voor hij het koffiehuis verliet, had de comediant tegen hem gezegd 'morgen kom ik terug met intekenlijsten voor de voorstelling en ik beloof je een stuiver voor iedere intekenaar die jij aanbrengt'.

Ruckser, later verhoord, vertelde dat de comediant al drie weken eerder bij hem was geweest om over een comedievoorstelling te praten en dat hij toen de fabriek Nieuwhoop als een mogelijke gelegenheid had genoemd. Op de avond voor de brand had de comediant 'nog enige vertering in borrels en billardpartijen gemaakt onder de belofte dezelve de volgende morgen te voldoen'. Toen bleek dat Ruckser geen nachtverblijf had was de comediant namelijk naar Utrecht vertrokken. Hij voelde er niets voor om in een van de andere Maarssense koffieuizen de nacht door te brengen. Brinkhoff beweerde dat hij een vierde deel van de opbrengst van de toneelvoorstelling had bedongen. Op de vraag hoe hij de brand verklaarde, antwoordde hij

Schets Nieuwkoop
op last van Justitie
gemaakt in 1856

dat smeulend vuur in de kleine smidse waarschijnlijk door wind was aangewakkerd. Timmerman Jan Vredendaal die daags voor de brand in de fabriek had gewerkt, achtte dit uitgesloten, omdat de smidse goed voorzien was van ijzeren platen.

Toen bleek dat de gebroeders Brinkhoff twee weken achter waren met het betalen van lonen, viel de verdenking van brandstichting op

hen. Snel kwam men van die gedachte terug, toen vast kwam te staan dat de fabriek nog niet verzekerd was tegen brand, daar de assurancemaatschappij de premie nog moest vaststellen. Hoofdverdachte werd toen de comediant.

Vanzelfsprekend stond veldwachter Kemming de volgende ochtend bij het station de eerste spoortrein uit Utrecht af te wachten om

de comediant onder zijn geleide voor de burgemeester te brengen. De verdachte kwam echter niet opdagen. Zijn signalement werd verspreid en de politie te Amsterdam (de toneelspeler woonde in de Handboogstraat aldaar) werd gewaarschuwd. Op 16 december 1856 schrijft de Hoofdcommissaris van Politie te Amsterdam de volgende brief:

'In antwoord op Uwe Edele missive van de 12de dezer heb ik de eer te berichten dat de bedoelde persoon , vroeger toneelspeler is geweest bij het ambulante toneelgezelschap van J. Stoete; zijn familie te 's Gravenhage moet wonen, alwaar zijn broeder bij de hofhouding van Z.K.H. Prins Frederik geplaatst is en dat voorts niets ten zijnen nadele is bekend geworden'.

Opzettelijk lieten we de naam weg in de missive van de Hoofdcommissaris. Immers, de brandstichting kon niet bewezen worden.

Bovendien, al knipper je met je ogen en heb je een platte kin, dan ben je nog geen pyromaan. Ook de man met de vlasachtige baard die naar de brand stond te kijken, bleek slechts een figurant in die decembernacht op de Zandweg. Wel kunnen we berichten dat Ruckser later verklaarde, dat de comediant de borrels en de biljardpartijen nooit betaald heeft.

De fabriek, een houten loods, is geheel in vlammen opgegaan. De gebroeders Brinkhoff hebben een nieuwe gebouwd, waarin ze tot eind 1858 werktuigen hebben vervaardigd. Toen zijn ze weer naar Gelderland vertrokken. Het huis Nieuwhoop bleef voor de brand gespaard.

Dick Dekker.

KONINGINNEFEEST 1920. De feestelijkheden in Maarssen waren uitsluitend bestemd voor de inwoners, niet voor de bewoners van de Gageldijk (toen gem. Westbroek). Toch kwamen de bewoners van de Gageldijk op hun paasbest, de kinderen met sjerpen om, naar Maarssen. Ze waren natuurlijk welkom vooral voor de fotograaf, die hier jaarlijks op de Achterdijk (Nassaustraat) voor wagenmakerij Verdonk feestgangers op de foto zette. Mevrouw Heus (met hoedje midden op de foto) poseert hier met haar gezin. Links voor haar: Betje en Nardus. Naast haar links Willem v. Welderen (pet), die geflankeerd wordt door mw. V. Kouwen-Heus, met voor haar Marie Heus (sjerp) en Frans (2 jaar). De jongen in het midden met sjerp is Gerrit van Kouwen. Het kleine jongetje met het matrozenpakje, half verscholen tussen de anderen, is Gijs Heus (in 1943 omgekomen). Rechts met pet Gerrit Heus, overleden in 1950.

**SPECIAALZAAK IN
LUXE GESCHENKEN
A.v.d.Bosch Olijve**

Diependaalsedijk 1-b, Maarssen, tel. 61632

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1

Winkelcentrum "De Specht"
Tel. : 68680

Maarssenbroek

Maarssen — Telefoon 03465 - 62081

g.ter wee

parkweg 15 maarssen
telefoon 61301

In het pand waar nu Café Ome Klaas zijn klanten een gastvrij onthaal bezorgt is al sinds 1780 een horeca-bedrijf gevestigd. In die tijd nog een herberg. Maar steeds stond en staat nog een goede dienstverlening aan de klant voorop.

Wij verzorgen uw koud buffet, fondue en barbecue op uw personeelsavonden, verjaardagspartij of huwelijksfeest wilt u liever de gewone Hollandse pot, ook dat kan. Er is accommodatie voor circa 60 personen. Een partijtje biljart? Kom rustig eens binnen en misschien wordt u wel lid van de bij ons spelende biljartvereniging.

U kunt altijd reserveren! in

CAFÉ OME KLAAS

Op de Lange Gracht 43 in Maarssen
of telefonisch 03465-61409 of 62019